

MUHAMMED SA'ÎD B. ALÎ EL-OFÎ VE ESERLERİ

Ersan TÜRKMEN*

Hayatı

Müellifin hayatı hakkında yapılan çalışmalar sonucu hiçbir bilgiye rastlanmamıştır. Doğum ve ölüm tarihi belli olmasa da kendisine nispet edilen eserlerin istinsah tarihinden yola çıkarak, onun 1850 yıllarında yaşamış olduğu anlaşılmaktadır. Müellifin adı koleksiyon kayıtlarında yanlışlıkla Muhammed Sa'ib olarak yazılmaktadır. Fakat eserlerin içeriği dikkate alındığında onun isminin Muhammed Sa'îd olduğu anlaşılıyor. El-Ûfi / El-Ôfi nisbesi de Trabzon'un Of ilçesine mensup olduğunu gösteriyor.

Eserleri

1. 'Ucâleti'l-Âle fî Beyâni ed-Delâle

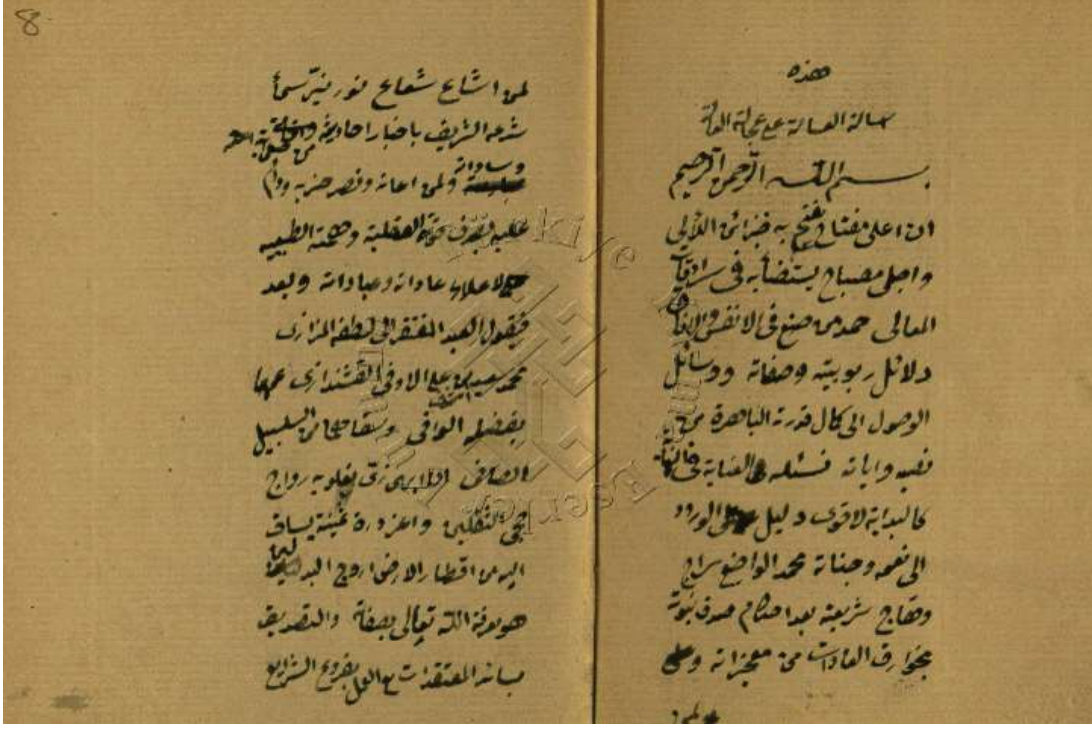
Eser yazma halinde bulunmaktadır. İncelemede dikkate alınan nüsha 06 Mil Yz A 7091/1 kaydı altında Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda yer almaktadır. Metnin dili Arapça olup koleksiyonun 8-62 varakları arasında bulunmaktadır. Eserin birinci sayfasında besmeleden önce müstensih tarafından ismi *Risâletü'l-Asâle alâ Ucâleti'l-Âle* şeklinde yazılsa da eserin mukaddimesinde müellif eserin adını *'Ucâlet'l-Âle fî Beyâni ed-Delâle* olduğunu ifade eder. Eser mantık ilminde yazılmıştır. Elimizde bulunan yazma nüshasının kimin tarafından istinsah edildiği bilinmese de istinsah tarihi eserin sonunda küsurat sistemine açıklanmaktadır. Nüshanın sonunda verilen küsuratlı tarih ise hicri 1298 yılına tekabül etmektedir.

Muhtevası

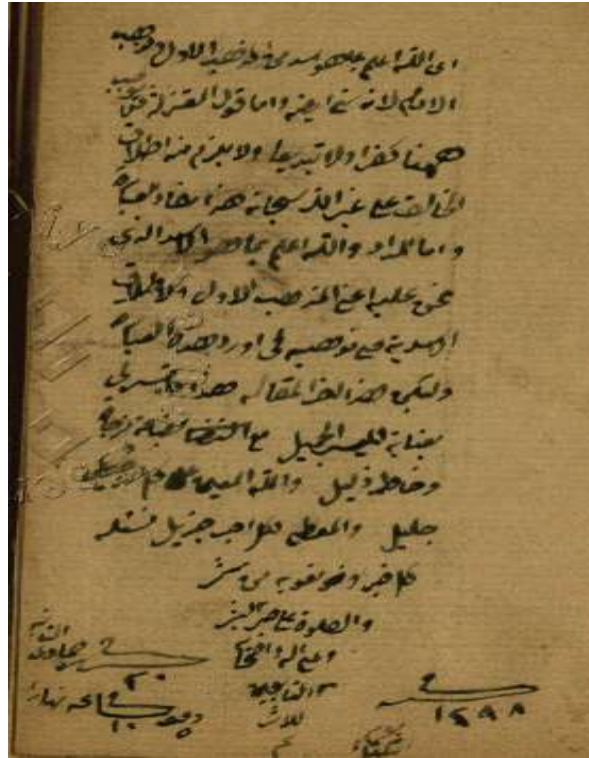
Müellif eserin giriş kısmında esere besmele ve hamdele ile başladıktan sonra elhamd sözcüğünü ele alır. Oradaki tarif edatı olan elif lam'ın manasına değinerek bir dil konusu olan lam harfinin kullanımlarını detaylı bir şekilde dile getirmeye çalışır. Daha sonra eserin adında yer alan 'Ucâle ve 'Âle gibi sözcükleri açıklamaya koyulur. Yazar bu bağlamda eserin adında yer verdiği 'Âle sözcüğünün illetten gelmediğini aksine güvenilir olmak anlamında kullandığı ileri sürer. Böylece o bu alanda etkileri giderebilecek bir eser yazdığının iddiasında da bulunur. Yukarıda eserin mantık ilminde olduğunu söyledik, ancak müellif söz konusu risalesinde delalet kısmıyla yetinir. Öyle ki yazar risalesinde öncelikle delaleti tanımladıktan sonra kısımlarını kapsamlı bir şekilde örneklerle birlikte açıklar. Bunu yaparken de bazı ihtilaflara da yer verir. Böylece yazar bir konuyu ele alırken meseleye farklı açılardan yaklaşarak konuyu izah eder. Örneğin müellif zan kelimesini açıklarken bir bilgi mertebesi olarak kabul eden mantıkçıların ve yakînî bilginin zıddı olarak kabul eden kelamcılarının ıstılahlarına yer verir. Bu da risalenin özellikle tanımlar bakımından zengin olmasına vesile olmuştur. Bu bağlamda müellif özellikle mantıkçıların görüşlerine değinirken mantıkçı ifadesinden ziyade, mizancı tabirini kullanır. Yazar kimi zaman görüşleri aktarırken sadece akım ve yönelim ismiyle yetinmez. Buna ilaveten kendi kaynaklarını belirterek isimlere de atıfta bulunur. Örneğin bazı konularda el-İmam olarak adlandırdığı Fahrettîn er-Râzî'nin görüşlerine de atıfta bulunur. Risale muhteva itibarıyla delalet konusuyla sadece teorik olarak

* Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefes Tarihi Ana Bilim Dalı, ersanturkmen@trabzon.edu.tr

ilgili değildir. Buna ilaveten yazar meseleleri açıkladıktan sonra bazı kelimî ve felsefî örneklere de yer verir. Öyle ki risalenin sonunda yer alan alemin yaratıcıya delalet etmesi bu kabildendir.

Resim 1: Muhammed Sa'id b. Ali el-Öfi'nin 'Ucâleti'l-'Âle fi Beyâni ed-Delâle adlı eserinin Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonundaki nüshasının ilk iki sayfası

Resim 2: Muhammed Sa'id b. Ali el-Öfi'nin 'Ucâleti'l-'Âle fi Beyâni ed-Delâle adlı eserinin Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonundaki nüshasının son sayfası

2. Muzîhu's-Si'ab alâ Muğni't-Tullâb

Eser yazma halinde bulunmaktadır. İncelemede dikkate alınan nüsha 06 Mil Yz A 7091/2 kaydı altında Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda yer almaktadır. Eser Arap dilinde yazılmış olup koleksiyonun 63-161 varakları arasında bulunmaktadır. Eserin istinsah tarihi belli değildir. Müellife aidiyeti ise eserin girişinde müellifin ismi açıklanmasıyla tespit edilmiştir. Eserin Mantık ilminde yazılmıştır.

Muhtevası

Muhammed Sa'îd söz konusu *Muzîhu's-Si'ab* eseri Mahmud Hasan el-Mağnîsî (ö. 1807) Osmanlı'nın son dönemi mantık tedrisatında yer alıp meşhur olan *Muğni't-Tullâb* adlı eseri üzerine yazılmış bir şerhtir. Elimizde bulunan yazma nüshasında şerh, *Muğni't-Tullâb* eserinin tamamını kapsamamaktadır. Şerhin önerme bölümüne kadar devam ettiği görülmektedir. Ancak yazıdan gerçekte şerhin devam ettiği anlaşılmaktadır. Zira müellif son varakta şerhe devam edecek şekilde “kavluhu/sözü” ifadesine yer vermektedir. Nüshanın devamında ise Türkçe bir metin bulunmaktadır.

Elimizde mevcut olan bu eksik şerhte müellif şerhini genel olarak kale-ekül tarzında yapmaktadır. Önce Mağnîsî'nin ifadesini aktarır daha sonra o ifadeleri şerh etmeye koyulur. Yazar şerhinde mantık geleneğine bağlı kalarak klasik görüşlerle yetinmektedir. Öyle ki yazarın bu şerhindeki asıl amaç da *Muğni't-Tullâb* eserinin kapalı kalan kısımlarına açıklık getirerek metindeki zorlukları gidermektedir.

Resim 3: Muhammed Sa'îd b. Ali el-Ôfi'nin *Muzîhu's-Si'ab alâ Muğni't-Tullâb* adlı eserinin Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonundaki nüshasının ilk iki sayfası

Resim 4: Muhammed Sa'îd b. Ali el-Ôfi'nin *Muzîhu's-Si'ab âle Muğni't-Tullâb* adlı eserinin Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonundaki nüshasının son sayfası

Kaynakça

Muhammed Sa'îd b. Ali el-Ôfi. *Ucâleti'l-'Âle fi Beyâni ed-Delâle*. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 7091/1.

Muhammed Sa'îd b. Ali el-Ôfi. *Muzîhu's-Si'ab alâ Muğni't-Tullâb*. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 7091/2.